

УДК 373.4

Г. В. ГОРПИНЧЕНКО (пошукувач),
Приазовський державний технічний університет,
К. І. ПРИХОДЧЕНКО (д-р пед. наук, проф.)
Донецький національний технічний університет

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-КОНСТРУКТОРСЬКИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Стаття підносить досить актуальну в сьогоденні проблему педагогічних умов формування художньо-конструкторських здібностей дітей молодшого шкільного віку, що носить особистісно-орієнтований характер. Особлива увага в процесі дослідження приділяється виявленню в науковій літературі різноманітних форм розвитку ціннісних орієнтацій в сприйнятті навколишнього світу у дітей молодшого шкільного віку в урочний та позаурочний час.

Ключові слова: творчий підхід, художньо-конструкторська діяльність, творча активність, мотивація, творчий інтерес.

Постановка проблеми: Проблема естетизації техніки має велике значення на етапі економічних перетворень, що відбуваються у нашому суспільстві. Освіта також не може стояти осторонь від рішення цієї проблеми. Важливою передумовою для розробки інтегрованого змісту початкової освіти виявилися стандарти загальноосвітньої початкової школи [1]. Особливо значущими для розвитку креативних здібностей молодших школярів є нормативні вимоги стандартів з освітніх галузей "Мистецтво" і "Технологія". У новій редакції стандарту з освітньої галузі "Мистецтво" виокремлено принцип об'єднання різних видів мистецтва та запропоновано визначення художньої культури як системи скоординованих знань, опанувати якими необхідно для формування в свідомості учнів цілісної художньої картини культурного творчого простору. Впровадження у шкільну практику комплексу видів мистецтва дає змогу розширити асоціативні уявлення учнів, збагатити їхнє особистісне світосприйняття і світовідчуття, виконати розвиток сенсорної, емоційної та інтелектуальної сфер особистості. Засоби такої координації можуть бути найрізноманітнішими — від міжпредметних зв'язків, об'єднаних уроків до об'єднаних курсів.

Мета та завдання: Метою даної статті є на основі аналізу психолого-педагогічної літератури вивчити стан розробки проблеми формування художньо-конструкторських здібностей у дітей молодшого шкільного віку, визначити суть і зміст поняття "художнє конструювання".

Аналіз основних досліджень та публікацій: Аналіз психолого-педагогічної літератури здійснювався в двох напрямках відповідно до таких завдань, а саме:

- визначити суть поняття "художнє конструювання";
- виявити особливості формування художньо-конструкторських здібностей у дітей молодшого шкільного віку.

Основні наукові розробки з розвитку художньо-конструкторських здібностей розглядаються в працях: Б.Нешумова, Е.Щедрина, Г.Минервина, І.Волкотруба, О.Рудницької, М.Голубенка, О.Коберника, П.Шпари, Л.Холмянського, О.Щипанова, І.Лернера, О.Савченка, П.Гальперіна, М.Chatani, K.Nakazawa, A.Івершиня та інших [1-15].

Основний зміст статті: У науковій літературі відображені різні аспекти формування художньо-конструкторських здібностей дітей молодшого шкільного віку, є положення про те, що в процесі навчання при створенні оптимальних умов можна досягти достатнього рівня сформованості креативних здібностей дітей молодшого шкільного віку, що послідовно розвиваються у процесі проектування [1]. Проектування, таким чином, може бути представлено у вигляді системи понять і принципів – теоретичних поглядів, що закладають основу творчого мислення, а також системи проектних дій, що пропонуються існуючими методиками художнього конструювання.

У психологічних, педагогічних та тлумачних словниках зафіксовані різні визначення поняття художнього конструювання: – це творча проектна діяльність, направлена на вдосконалення наочного довкілля людини, що створюється засобами промислового виробництва, досягається шляхом приведення в єдину систему функціональних і композиційних зв'язків наочних комплексів та окремих виробів, їх естетичних і експлуатаційних характеристик [2]. Поняття «проект» є терміном професійно-технічної освіти і виробництва. Проект (від лат. projectus) - це діяльність, яка має початок і кінець у часі, вона спрямована на створення певного, особливого продукту чи послуги, при певних

обмеженнях у ресурсах та строках, а також у вимогах до якості і допустимому рівні ризику [3];

– невід'ємна складова частина сучасного процесу створення промислової продукції, призначеної для безпосереднього використання людиною, ведеться в творчому контакті з інженерами-конструкторами, технологами та іншими фахівцями і покликана сприяти якнайповнішому врахуванню вимог споживача і підвищенню ефективності виробництва, сприяє створенню гармонійного наочного світу, що відповідає постійно зростаючим матеріальним і духовним потребам людини [4].

Поняття «дизайн» (з англійської - *Design*) – креслення, малюнок, проект, розглядають як діяльність художника-конструктора в області проектування масової промислової продукції та створення на цій основі предметного середовища, цінність кожної речі у двох поняттях — користь та краса [5]. Визначення дизайну було прийнято на конгресі Міжнародної ради організації по дизайну (художньому конструюванню) - ИКСИД, яка створена була в 1957 році. Основна мета цієї організації - сприяти розвитку дизайну в усьому світі. Під дизайном розуміють творчу діяльність, мета якої - визначення формальних якостей виробів. Дизайн намагається охопити всі аспекти оточуючого людину середовища [6]. Тобто, дизайн - це специфічна творча діяльність з проектування виробів оточуючих людину протягом життя.

Аналіз наведених визначень надає підстави стверджувати, що дизайн, як творчий процес, можна поділити на художній дизайн (створення речей із точки зору естетичного сприйняття) та технічну естетику - наука про дизайн, враховуючи всі аспекти, і перш за все конструктивність (ранній етап становлення дизайну), функціональність (середній), комфортність виробництва, експлуатації, утилізації технічного виробу тощо (сучасне розуміння дизайну).

Учені П.Є.Шпара, Л.М.Холмянський, О.С.Щипанов, І.Я.Лернер, [5-7] стверджують, що взаємодія двох видів діяльності визначає специфіку дизайну як особливого виду творчої естетичної діяльності, що поєднує естетичну і неестетичну діяльність у галузі матеріального виробництва. "Дизайн – це комплексна міждисциплінарна проектно-художня діяльність, яка синтезує в собі елементи наукових, технічних і гуманітарних знань, інженерного конструювання і художнього мислення. Центральною проблемою дизайну є створення предметного світу, естетично оцінюваного як співмірного, гармонійного, цілісного"[7, С.65].

Науковці П.Є.Шпара, О.М.Коберник термін «дизайн» ототожнюють художньому конструюванню [6, 10]. Як синоніми проектно-творчої діяльності протягом останнього десятиліття розглядаються терміни: "конструктивне мислення", "конструктивний задум", "конструктивний метод", "конструктивна задача", "конструктивні дії", "конструктивно-технічне завдання", "конструктивні уміння", "конструктивно-художні уміння" дослідниками І.Т.Волкотрубом, О.П.Рудницької, О.М.Коберником [8-11].

Узагальнюючи різні визначення цього виду творчої діяльності, розглядаємо художнє конструювання, як практику дизайну, яка є своєрідним методом проектування предметного середовища. Художньо-конструкторська діяльність на певному етапі культурно-економічного розвитку суспільства, є продовженням культури та перебуває на зламі двох своєрідних галузей людської діяльності - технічної й естетичної. Синтез навчальної інформації та конструктивне її поєднання у творчому процесі, надає змогу з методичної точки зору доцільно поєднувати три основні педагогічні способи впливу на учнів: словесний, ілюстративний, предметно-маніпуляційний, та забезпечувати міждисциплінарні зв'язки .

В наукову основу формування художньо-конструкторських здібностей дітей молодшого шкільного віку, розроблену в працях відомих японських учених М. Chatani, К. Nakazawa, покладено культурологічний підхід, який передбачає створення цілісного психолого-педагогічного забезпечення навчально-виховного процесу з предметів мистецького і технологічного профілів [12]. Художнє конструювання – новий метод проектування виробів, впровадження якого забезпечує високу якість діяльності. Дослідження Б.Нешумова переконують в тому, що основною метою художнього конструювання є активне вдосконалювання навколишнього середовища, естетизація матеріальної сфери праці та побуту людини [4]. За О.Савченком зміст та стадії художнього конструювання визначаються напрямками, за якими розвивається дизайн, а основним принципом являється єдність утилітарного та естетичного (корисність, доцільність, ергономічність та художня виразність вибору не існують ізольовано) [13].

К.І.Приходченко, вивчаючи необхідність комплексного розвитку: уяви, просторового мислення, образотворчих навичок, відчуття гармонії, гарного смаку, які є необхідними для загального розвитку творчої особистості підкреслює, що це інтеграційний комплекс якостей,

який характеризує особу і діяльність, також відображає спрямованість на отримання нових знань про навколишнє [11, С.395].

Теоретичний аналіз наукових джерел з досліджуваної проблеми дає змогу з'ясувати, що художнє конструювання є продуктивним видом діяльності, у процесі якої відбувається розвиток дитини (А.Г. Івершинь, О.Я. Савченко) [13-14]. Художнє конструювання відбувається на основі дій, що повторюються: конструювання за моделлю, за каркасом, за найпростішим кресленням і наочними схемами - з елементами проблемного навчання; конструювання за задумом найбільш творчий вид діяльності, у процесі якого дитина виявляє свою самостійність. У молодших школярів воно пов'язане зі створенням художнього образу майбутнього виробу з паперу, природних та утилізованих матеріалів. П.С.Шпара в першу чергу відзначає створення принципово нових конструктивних та композиційних рішень, включає особистість у перетворювальну діяльність, яка створює умови для засвоєння об'єктів дизайну. Під час художнього конструювання формується проектно-художній образ майбутнього виробу, що створюється на основі проектно-художніх уявлень людини.

Аналіз праць учених переконує, що зміст поняття «художньо-конструкторська діяльність молодших школярів», було розкрито в багатьох психолого-педагогічних дослідженнях. Більшість авторів розглядають його як творчу діяльність, якій притаманні ті ж самі етапи, що й діяльності дорослих. Рівень формування художньо-конструкторських здібностей молодших школярів, на нашу думку, залежить від рівня розвитку образного та просторового мислення, аналітико-синтетичної діяльності дитини, ступеня обізнаності з особливостями конструкторської діяльності, наявності інтересу до неї, а також уявлень щодо сенсорних властивостей предмета, його візуальних образів, способів створення певного об'єкта творчості.

І.Я.Лернер, П.Я.Гальперін, простежуючи взаємозв'язок і взаємозалежність умов, що впливають на ефективність розвитку художнього конструювання, враховували концепцію детермінації індивідуального й психічного розвитку дитини зовнішніми та внутрішніми факторами. Відповідно означеної концепції всі зовнішні фактори, що впливають на мислення молодшого школяра, визначають результати процесу мислення, якщо вони взаємопов'язані із внутрішніми факторами [7,15]. Ця наукова концепція стала для нас методологічною у визначенні педагогічних умов, які сприятимуть успішному розвитку художньо-конструкторських здібностей дітей молодшого шкільного віку. При цьому враховували зовнішні фактори, які необхідно забезпечити викладачу: творчу атмосферу на заняттях, позитивне емоційне ставлення до дітей з боку педагога; схвалення ініціативи та нестандартних рішень дитини; надання можливості маніпулювати з предметами і мисленнєвими конструкціями; стимулювання творчого потенціалу; врахування особистісних якостей дитини; відбір змісту матеріалу і формування евристичних прийомів розумової діяльності; рішення творчих задач; схвалення різних форм творчої діяльності в сім'ї та навчальному закладі. До внутрішніх факторів формування художньо-конструкторських здібностей дітей молодшого шкільного віку віднесли: установку на творчість, емоційно позитивне ставлення до процесу творчості; зосередженість уваги і її концентрація на предметі творчості; емоційна активність у процесі творчості.

Поєднання зовнішніх і внутрішніх факторів дозволило визначити напрямки експериментальної роботи, а саме: активізація процесу спостереження, дослідження предметного середовища дітьми; збагачення уявлень дітей щодо естетичної і функціональної характеристики предметів; вивчення закономірностей композиції та особливостей технології роботи з різним матеріалом; ознайомлення з прийомами активізації уваги; методами евристики, активізація творчого потенціалу дітей.

Відповідно до виокремлених факторів і напрямків експериментальної роботи нами визначені педагогічні умови, реалізація яких сприяла успішному формуванню художньо-конструкторських здібностей дітей молодшого шкільного віку. Серед них:

- організоване цілеспрямоване спостереження дітьми предметного середовища і на цій основі розуміння ними утилітарної (ужиткової) і естетичної сутності предметів, що їх оточують;
- залучення дітей до художньо-конструкторської діяльності з урахуванням її провідних принципів: єдності утилітарного й естетичного, пошук та конструювання нетрадиційних форм, гармонійної єдності, активної співтворчості;
- використання на заняттях з конструювання методів і прийомів творчого пошуку: декомпозиція і послідовне наближення, асоціативний прийом, несподівані заборони, спосіб абсурду, асоціативний прийом, синектика, сценарне проектування об'єкта та інше

Висновки та перспективи подальшої роботи: Таким чином, узагальнюючи дані психолого-педагогічних досліджень переконуємося у важливості художньо-конструкторської

діяльності школярів та всебічному розвитку зростаючої особистості, які витікають з особливостей нового змісту навчання, зокрема його розвиваючого значення на всіх етапах вивчення основ наук. Це створює сприятливі можливості для:

- розвитку технічної кмітливості, уміння використовувати знання математики, природознавства, малювання для вирішення конкретного технічного завдання;
- розвиває здібності в координації рухових дій;
- удосконалює сенсорні можливості - уміння розпізнавати предмети, сприймати їх безпосередньо органами чуття;
- формує уміння обробляти матеріали;
- розвиває усвідомлене відношення до своєї та колективної роботи;
- виховує пошану до праці дорослих, відповідальне відношення до різної фізичної праці;
- спонукає до інтелектуальної творчої активності;
- професійно орієнтує на технічні спеціальності

Однак невирішеними залишаються питання наукоємкості підготовки викладачів художнього конструювання, що і становитиме перспективу подальшої наукової роботи.

Список використаної літератури

1. Державний стандарт базової і повної середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 14.01.2004р. №24 [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=242004%EF&new=1&p=1301387_250437416
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укладач і головний редактор В.Т.Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
3. Голубенко М. Проектна діяльність у школі / М.Голубенко. – К.: Шкільний світ, 2007. – 128 с.
4. Нешумов Б.В. Художественное проектирование: учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. "Черчение, рисование и труд" / Б.В. Нешумов, Е.Д. Щедрин, Г.Б. Минервин – М.: Просвещение, 1979. – 175 с.
5. Холмянський Л.М. Дизайн. / Л.М.Холмянський, О.С.Щипанов — К.: Освіта, 1992.– 264с.
6. Шпара П.Є. Технічна естетика та основи художнього конструювання./ П.Є.Шпара— К.: Вища школа, 1989.– 242с.
7. Лернер И.Я. Дидактические основы методов обучения./ И.Я. Лернер – М.: Педагогика, 1981. – 184 с.
8. Волкотруб И.Т. Основы художественного конструирования. Моделирование материалов и биоформ / И.Т. Волкотруб. – К.: Вища школа, 1982. – 152 с.
9. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посіб. / Оксана Рудницька. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.
10. Проектно-технологічна діяльність учнів на уроках трудового навчання: теорія і методика. /За ред. О.М.Коберника. –К.: Науковий світ, 2003. –172с.
11. Приходченко К.І. Творче освітньо-виховне середовище загальноосвітнього закладу гуманітарного профілю: монографія / К.І. Приходченко – Донецьк, 2007. – 640 с.
12. Masahiro Chatani. White Christmas. Origami / Masahiro Chatani, Keiko Nakazawa – Tokyo and New York.– 1993.– №2.– p.1–4.
13. Івершинь А.Г. Розвиток творчості засобами дизайну / А.Г. Івершинь // Палітра педагога. / Додаток до журналу "Дошкільне виховання"– 1999. —№3.– С.16-19.
14. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів./ О.Я. Савченко – К.: Абрис, 1997. – 416 с.
15. П.Я. Гальперин Введение в психологию / П.Я. Гальперин. – М.: МГУ, 1976. – 263 с.

Стаття надійшла до редакції 30.06.2013

А. В. Горпинченко

Приазовский государственный технический университет,

Е. И. Приходченко

Донецкий национальный технический университет

Формирование художественно-конструкторских способностей младших школьников: теоретический аспект

Статья поднимает достаточно актуальную сегодня проблему педагогических условий формирования художественно-конструкторских способностей детей младшего школьного возраста, которая носит личностно-ориентированный характер. Особенное внимание в процессе исследования уделяется выявлению в научной литературе разнообразных форм развития ценностных ориентаций в восприятии окружающего мира у детей младшего школьного возраста в урочное и внеурочное время.

Ключевые слова: творческий подход, художественно-конструкторская деятельность, творческая активность, мотивация, творческий интерес.

G. Gorpichenko

Azov State Technical University,

K. Prykhodchenko

Donetsk National Technical University

Formation of Primary School Pupils' Art-design Abilities: Theoretical Aspects

The article raises quite a topical problem of pedagogical conditions of formation of primary school pupils' art-design abilities which has the personal focused character. The especial attention in the course of research is paid to revealing various forms of development of system of values in perception of the world by children of junior school age in classes and after classes in scientific literature.

Special attention in the process of research is paid to various forms of art and design abilities development of primary school pupils during school for creation of favorable conditions of development of creative gamption, sensor possibilities of the conscious attitude to personal and collective work, the responsible attitude to work and intellectual creative activity.

The importance of the positive attitude to professional activity, development of a pedagogical orientation on art and design activity, activization of creative experience and development of personal professional style, art taste, thinking, abilities for perception of the new is stressed.

The author defines a necessary level of qualification training of specialists in the field of technical design focused on active search of innovative forms and methods which display reality in colourful images.

Keywords: creative approach, art-design activity, creative activity, motivation, creative interest.